MAHALLIY ISHLAB CHIQARUVCHILARNING DAVLAT XARIDLARIDAGI ISHTIROKINI KENGAYTIRISHDA MOLIYAVIY RAG‘BATLARNING O‘RNI

Asomova Dildora Shuxrat qizi

Annotatsiya. Mazkur tezisda mahalliy ishlab chiqaruvchilarning davlat xaridlaridagi ishtirokini kengaytirishda moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlarining o‘rni tadqiq etilgan. Davlat xaridlarining mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish, tadbirkorlik subyektlari uchun barqaror talabni shakllantirish va raqobatbardoshlikni oshirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda 2026-yildan boshlab mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun joriy etilayotgan yangi moliyaviy va institutsional mexanizmlar, jumladan, narx preferensiyalari, zakalat va komissiya to‘lovlarini moliyalashtirish imkoniyatlari, mahalliy auksionlar hamda mahalliylashtirish darajasiga bog‘liq bo‘nak to‘lovlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida mahalliy ishlab chiqaruvchilarning davlat xaridlaridagi faolligini oshirishda moliyaviy rag‘batlarning ahamiyati asoslangan va ularni takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: davlat xaridlari, mahalliy ishlab chiqaruvchi, moliyaviy rag‘bat, narx preferensiyasi, davlat buyurtmasi, mahalliylashtirish, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, raqobat, tadbirkorlik.

Bugungi kunda davlat xaridlari davlat ehtiyojlarini tovar, ish va xizmatlar bilan ta’minlash bilan bir qatorda, mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish, tadbirkorlik subyektlari uchun yangi bozor imkoniyatlarini yaratish va iqtisodiy faollikni rag‘batlantirishning muhim vositalaridan biri sifatida shakllanmoqda. Davlat buyurtmalarining yirik va barqaror talab manbai sifatidagi xususiyati mahalliy ishlab chiqaruvchilarning ishlab chiqarish hajmini kengaytirishi, yangi investitsiyalarni jalb qilishi va raqobatbardoshligini oshirishi uchun imkoniyat yaratadi.

O‘zbekistonda davlat xaridlari tizimini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrdagi 865-son qarori bilan tasdiqlangan “2025–2027-yillarda davlat xaridlari tizimini takomillashtirish va rivojlantirish strategiyasi”da belgilangan. Strategiyada davlat xaridlarida tadbirkorlik subyektlarining ishtirokini kengaytirish, kichik biznes subyektlarini qo‘llab-quvvatlash, ishlab chiqaruvchi korxonalar uchun keng imkoniyatlar yaratish hamda uzoq muddatli shartnomalardan, jumladan, offteyk-shartnomalardan foydalanishni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgan.

Mazkur yo‘nalish 2026-yildan boshlab mahalliy ishlab chiqaruvchilarni davlat xaridlariga faolroq jalb qilishga qaratilgan yangi mexanizmlar bilan yanada rivojlantirilmoqda. Jumladan, 2026-yil 4-fevraldagi PF-17-son Farmon doirasida mahalliy ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlash, sanoat kooperatsiyasini rivojlantirish va davlat xaridlarini iqtisodiy rivojlanishning muhim instrumentiga aylantirishga qaratilgan yangi tizim joriy etildi.

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning davlat xaridlaridagi ishtirokini kengaytirishda asosiy muammolardan biri ularning davlat buyurtmalarini bajarish uchun yetarli moliyaviy resurslarga ega bo‘lishi bilan bog‘liq. Davlat xaridlarida ishtirok etish jarayonida korxonalar xomashyo va materiallarni oldindan xarid qilish, ishlab chiqarish quvvatlarini ishga tushirish, zakalat va komissiya to‘lovlarini amalga oshirish hamda boshqa xarajatlarni moliyalashtirish zaruratiga duch keladi.

Shu sababli moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlari mahalliy ishlab chiqaruvchilarning davlat xaridlaridagi ishtirokini kengaytirishning muhim sharti hisoblanadi.

2026-yilning birinchi yarmida O‘zbekistonda davlat xaridlari hajmi 188,4 trillion so‘mni tashkil etdi. Shundan 112,9 trillion so‘mi raqobatli xaridlar hissasiga to‘g‘ri kelgan va o‘tkazilgan xaridlar

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

natijasida 7,8 trillion so‘m mablag‘ iqtisod qilingan. Mazkur ko‘rsatkichlar davlat xaridlari bozorining mahalliy ishlab chiqaruvchilar va tadbirkorlik subyektlari uchun katta iqtisodiy imkoniyat yaratishini ko‘rsatadi.

Biroq mavjud bozor salohiyatidan foydalanishda tadbirkorlarning amaliy ishtiroki muhim ahamiyatga ega. Shu jihatdan, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni davlat xaridlariga jalb qilish uchun moliyaviy to‘siqlarni kamaytirishga qaratilgan yangi mexanizmlarning joriy etilishi alohida ahamiyat kasb etadi.

Xususan, 2026-yildan boshlab mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun davlat xaridlarida narx preferensiyasi mexanizmi kengaytirildi. Amaldagi tartibga ko‘ra, ayrim davlat xaridlarida xorijiy yetkazib beruvchilar bilan bir qatorda mahalliy ishlab chiqaruvchilar ishtirok etgan taqdirda ularga narx preferensiyasi berilishi nazarda tutilgan. Ayrim mahsulotlar, jumladan, elektrotexnika mahsulotlari bo‘yicha mahalliy ishlab chiqaruvchilar soniga qarab 8 foizdan 15 foizgacha differensial preferensiya qo‘llanadi.

Narx preferensiyasi mahalliy ishlab chiqaruvchilarning takliflarini baholashda ularning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiluvchi mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi. Bunda davlat xaridlarida mahalliy ishlab chiqaruvchilarning ishtiroki ko‘payishi bilan ular o‘rtasidagi raqobatning shakllanishi va xaridlarning iqtisodiy samaradorligini ta’minlash masalasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Moliyaviy rag‘batlantirishning yana bir muhim yo‘nalishi — davlat xaridlarida ishtirok etish bilan bog‘liq boshlang‘ich moliyaviy xarajatlarni kamaytirishdir. 2026-yilda “Kooperatsiya” portalida zakalat va komissiya to‘lovlarini amalga oshirish uchun 100 million so‘mgacha bo‘lgan kredit mahsuloti joriy etildi. Mazkur kreditning dastlabki 30 kungacha foizsiz ajratilishi tadbirkorlarning davlat xaridlarida ishtirok etish bilan bog‘liq moliyaviy yukini kamaytirishga qaratilgan. Rasmiy ma’lumotlarga ko‘ra, ushbu imkoniyatdan 48 ta korxona foydalanib, jami 5,9 milliard so‘mlik kredit mablag‘lari ajratilgan.

Mazkur mexanizmni mahalliy ishlab chiqaruvchilar ishtirokini kengaytirishga qaratilgan bevosita moliyaviy rag‘bat sifatida baholash mumkin. Chunki kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun davlat xaridlarida ishtirok etishning dastlabki moliyaviy xarajatlarini qoplash imkoniyatining mavjudligi ularning xarid jarayoniga kirish to‘sig‘ini kamaytiradi.

Shuningdek, mahalliylashtirish darajasi yuqori bo‘lgan mahsulotlarni ishlab chiqaruvchi korxonalar uchun bo‘nak to‘lovlaridan foydalanish imkoniyatlarining kengaytirilishi ham muhim moliyaviy rag‘bat hisoblanadi. Mahalliylashtirish darajasi 30 foiz va undan yuqori bo‘lgan mahsulotlarni yetkazib berishda bo‘nak to‘lovlarini mahalliylashtirish darajasiga mutanosib ravishda amalga oshirish imkoniyati ishlab chiqaruvchilarning aylanma mablag‘larini shakllantirishga yordam berishi mumkin.

Bunday mexanizmning iqtisodiy ahamiyati shundan iboratki, davlat buyurtmasini bajaruvchi korxona mahsulotni ishlab chiqarish uchun zarur resurslarni oldindan moliyalashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Natijada korxonaning o‘z mablag‘lariga bo‘lgan ehtiyoji kamayadi va ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta’minlash imkoniyati oshadi.

Shu bilan birga, mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun “mahalliy auksion” mexanizmining joriy etilishi davlat buyurtmachilari va mahalliy ishlab chiqaruvchilar o‘rtasidagi to‘g‘ridan-to‘g‘ri iqtisodiy aloqalarni kengaytirish imkonini beradi. Bu mexanizm mahalliy mahsulotlarga bo‘lgan talabni aniqlash, ishlab chiqaruvchilar o‘rtasida raqobatni shakllantirish va davlat buyurtmalarini mahalliy ishlab chiqarish imkoniyatlari bilan bog‘lashga xizmat qilishi mumkin.

Moliyaviy rag‘batlarning samaradorligini baholashda faqat berilgan imtiyoz yoki moliyaviy yordam miqdoriga emas, balki uning yakuniy iqtisodiy natijalariga e’tibor qaratish lozim. Shu maqsadda quyidagi ko‘rsatkichlardan foydalanish mumkin:

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

- davlat xaridlarida ishtirok etayotgan mahalliy ishlab chiqaruvchilar soni;
- mahalliy ishlab chiqaruvchilar tomonidan tuzilgan shartnomalar soni va qiymati;
- davlat xaridlaridagi mahalliy mahsulotlar ulushi;
- moliyaviy rag‘batlardan foydalangan korxonalar soni;
- mahalliylashtirish darajasining o‘zgarishi;
- yangi ishlab chiqarish quvvatlarining ishga tushirilishi;
- yaratilgan yangi ish o‘rinlari;
- davlat xaridlarida kichik va o‘rta biznes ishtirokining o‘sishi.

Mazkur ko‘rsatkichlar asosida moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlarining nafaqat davlat xaridlariga qisqa muddatli ta’siri, balki mahalliy ishlab chiqarish va iqtisodiy faollikka uzoq muddatli ta’sirini ham baholash mumkin.

XULOSA

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning davlat xaridlaridagi ishtirokini kengaytirishda moliyaviy rag‘batlantirish mexanizmlari muhim iqtisodiy vosita hisoblanadi. 2026-yilda joriy etilayotgan yangi mexanizmlar — narx preferensiyalari, zakalat va komissiya to‘lovlarini moliyalashtirish, bo‘nak to‘lovlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish hamda “mahalliy auksion” kabi mexanizmlar mahalliy ishlab chiqaruvchilarning davlat xaridlaridagi ishtirokini rag‘batlantirishga yo‘naltirilgan.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, moliyaviy rag‘batlar mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun davlat xaridlariga kirishdagi ayrim moliyaviy to‘siqlarni kamaytirishi, aylanma mablag‘lardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishi va davlat buyurtmalarini bajarish salohiyatini oshirishi mumkin. Shu bilan birga, ushbu mexanizmlarning samaradorligi ularning real iqtisodiy natijalarga ta’siri orqali muntazam baholab borilishi lozim.

Shu asosda mahalliy ishlab chiqaruvchilarni davlat xaridlariga jalb qilishda moliyaviy rag‘batlarni ishlab chiqarish hajmi, mahalliylashtirish darajasi, yangi ish o‘rinlari yaratish, mahsulot sifati va raqobatbardoshlik kabi ko‘rsatkichlar bilan bog‘lash maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YHATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 4-fevraldagi PF-17-son “Mahalliy ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlash, sanoat kooperatsiyasini rivojlantirish va davlat xaridlarini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 20-dekabrdagi 865-son qarori bilan tasdiqlangan “2025–2027-yillarda davlat xaridlari tizimini takomillashtirish va rivojlantirish strategiyasi”.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat xaridlari to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘RQ-684-son, 2021-yil 22-aprel.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasining 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni, 2022-yil 28-yanvar.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. Davlat xaridlari, tadbirkorlik va sanoat ishlab chiqarishiga oid statistik ma’lumotlar. — Toshkent, 2026.
6. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Davlat xaridlari tizimi bo‘yicha tahliliy va statistik ma’lumotlar. — Toshkent, 2026.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.